

підприємства передбачає певні методи підбору й оцінки знань і управлінських компетенцій керівників. Так, на більшості досліджуваних промислових підприємств при підборі керівників здійснюється тестування їхнього професійного рівня й проводяться психологічні тренінги, що допомагають установити ступінь відповідності кандидатів посади. У вибірці, представленої 30 великими й середніми вітчизняними підприємствами галузі машинобудування 73,3 % підприємств проводять тестування професійних знань потенційного кандидата (галузеві знання, знання у сфері менеджменту й фінансів), 46,7 % практикують психологічне тестування з метою об'єктивної оцінки інтелектуально-психологічного потенціалу майбутнього керівника.

Таким чином, у ході дослідження умов діяльності вітчизняних підприємств корпоративного сектора було виявлено недосконалість процесів створення та використання знань підприємств, низьку активність інноваційної політики, неможливість здійснення досліджень і розробок на регулярній основі. Результати аналізу опитувань керівників машинобудівних

підприємств Харківського регіону вказують на негативні чинники, що впливають на формування компетенцій корпоративного управління, серед яких основними є брак власних коштів, недостатня фінансова підтримка з боку держави, високий економічний ризик і тривалий термін окупності нововведень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Попов Е. В. Институциональный анализ процессов производства новых знаний [Електронний ресурс] / Е. В. Попов, М. В. Власов // Montenegrin Journal of Economics. – 2008. – № 4. – С. 135–146. – Режим доступу: <http://www.mnje.com>. – Назва з екрана.
3. Инновационный потенциал организации: как сформировать и как оценить? [Електронний ресурс] / Центр кадровых технологий XXI в. – Режим доступу: <http://www.tpprf.ru>. – Назва з екрана.

УДК 061.2:635.07

НЕДЕРЖАВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ У ВИРІШЕННІ ЇХНІХ ГОСПОДАРСЬКИХ ПОТРЕБ

О. В. Мікрюков

Сільське господарство є традиційно важливою галуззю української економіки. Родючі ґрунти, багаті традиції землеробства, сприятливий клімат, освічені та працьовиті люди – все це є підґрунтям для того, щоб аграрний комплекс посідав пріоритетне місце в економіці, гарантував забезпечення потреб населення в якісних і доступних продуктах харчування, створював достойний рівень життя селянам та експортний потенціал держави [6].

Багаторічний вітчизняний і зарубіжний досвід переконливо свідчить про те, що добровільна кооперативна організація в умовах багатовкладної.

Науковий керівник доктор економічних наук, професор А. О. Пантелеймоненко економіки з ринковими відносинами – це найкращий шлях розв'язання складних соціальних проблем і проблем економічної і політичної стабільності держави [1].

Серед сучасних наукових досліджень, присвячених окремим проблемам кооперативних відносин і аналізу правового становища сільськогосподарських кооперативів, важливо виділити праці таких українських учених, як: В. А. Кодавбович, П. Ф. Кулинич, М. А. Мацько, В. В. Носік, О. М. Пащенко, Т. П. Проценко, А. І. Римарук, О. М. Сонін, Н. І. Титова, В. Ю. Уркевич, В. І. Федорович, В. З. Янчук та ін.

Важливий внесок у розвиток сучасної теорії сільськогосподарської кооперації зробив відомий український учений-економіст В. В. Зіновчук.

Дослідженню економічної сутності кооперативів, у тому числі і сільськогосподарських, і проблем їх становлення й розвитку в Україні присвячено праці таких учених, як: В. В. Гончаренко, Ф. В. Горбонос, А. В. Крисальний, М. Й. Малік, М. І. Михалюк, А. О. Пантелеймоненко, Т. І. Чернопищук та ін.

Істотний науковий інтерес до проблем сільськогосподарської кооперації у правовому аспекті спостерігається у науковців Російської Федерації та інших країн. Ця тема плідно розвинута такими вченими, як: Т. Е. Абова, А. З. Акежанов, З. С. Беляєва, Г. Ю. Бистров, О. О. Галіновська, Ш. М. Ісмаїлов, М. І. Козирь, І. П. Кузьмич, Е. Л. Мініна, Е. І. Павлова, Б. М. Поляков, А. А. Шугайов та ін.

Наукову цінність становлять праці з питань кооперації представників науки кооперативного права зарубіжних країн, зокрема Дж. Баарди, Д. Бартона, Д. Гоффа, Д. Інселбі, Г. Мюнхнера, М. Шаарса та ін. [2].

Метою даного дослідження є аналіз законодавчих і літературних даних про недержавні організації сільськогосподарських товаровиробників, які є одним із засобів у вирішенні господарських проблем економічно активного сільського населення.

Із розвитком ринкових відносин у країні розвиваються і форми підприємницької діяльності. Для того, щоб успішно працювати в умовах ринкової конкуренції та реалізовувати значні фінансово-промислові проекти, підприємствам уже недостатньо функціонування у рамках окремих розрізнених господарських товариств, і тому вони прагнуть об'єднуватись

у групи підприємств за галузевим, територіальним чи іншим принципом [5].

Ще у середині XIX ст. в Україні були започатковані сільськогосподарські кооперативи як самостійні організації сільського населення. Не руйнуючи індивідуального селянського господарства, зберігаючи на селі господаря з традиційним укладом життя, сільськогосподарська кооперація формувала велике виробництво, відокремлюючи ті ланки селянського господарства, де переваги великих сільськогосподарських підприємств є безсумнівними. В умовах ринкових відносин кооперативи стали головними товаропровідними організаціями в українському селі, передусім щодо збутово-постачальної роботи серед селянства.

У процесі розвитку вітчизняного кооперативного руху створювалися численні сільськогосподарські кооперативи, зокрема, буряківничі, скотарсько-молочарські, садово-городні, універсальні й ін. Вони різнобічною господарською діяльністю доводили переваги кооперації, сприяли економічному зміцненню господарств членів товариств, надавали значну допомогу місцевому населенню.

Сільськогосподарська кооперація в умовах радянської влади перетворилася у своерідний громадсько-соціальний інститут, що гармонізував соціальні відносини різних соціальних верств села, співпрацюючи там із різними громадськими організаціями. З середини 20-х рр. сільськогосподарські кооперативи перетворювались на провідні економічні організації, потіснивши комітети незаможних селян (КНС).

Динаміка кооперування сільського населення і організації сільськогосподарських товариств свідчила про те, що потенційні можливості розвитку сільськогосподарської кооперації в українському селі 20-х рр. були далеко не вичерпаними. Проте держава не врахувала побажання селян, керуючись комуністичною доктриною, по-насилницькому перервала розвиток сільськогосподарської кооперації [1].

Проведення радикального реформування земельних і аграрних відносин в Україні, яка у 1991 р. стала незалежною суверенною державою, сприяє їх відродженню за нових економічних умов. Становлення нового устрою

сільськогосподарського виробництва та сільського життя на якісно нових демократично організаційних засадах може сприяти новому поштовху до розвитку кооперативної форми аграрного підприємництва. Згідно з Указом Президента України «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі у реформуванні економіки України на ринкових засадах», розвиток кооперативного руху визнається одним із важливих напрямів реалізації структурних змін в економіці України. Прийняття Конституції України створило нові правові засади розвитку сільськогосподарської кооперації як однієї з основних організаційно-правових форм агропідприємницької діяльності [2].

На сучасному етапі розвитку аграрних взаємовідносин між сільськогосподарськими підприємствами створюються нові форми об'єднань. Такі об'єднання підприємств у цивільному праві називають господарськими об'єднаннями. Останні мають свої специфічні ознаки, що відрізняють їх від господарських товариств [5].

Чинне законодавство України виділяє чотири основних види об'єднань підприємств, до яких належать: асоціації, корпорації, консорціуми і концерни. Основними специфічними факторами, що спонукають сільськогосподарські підприємства до об'єднання у великій структурі є:

- необхідність відновлення зруйнованих виробничо-технологічних зв'язків. Традиційно виробництво високотехнологічної продукції в СРСР було сконцентровано на великих науково-виробничих об'єднаннях, що інтегрують життєвий цикл виробу від конструкторської розробки до його використання покупцями. Науково-виробничі об'єднання включали до свого складу науково-дослідні організації, конструкторські бюро, дослідні та серійні заводи. Руйнування цих науково-виробничих комплексів значно погіршило умови як наукових і конструкторських організацій, так і виробничих підприємств. Щоб виправити ситуацію, підприємства намагаються відновити об'єднання на новій основі чи створити струк-

тури, які більше відповідають вимогам розвитку виробництва на сучасному етапі;

- потреба структурної перебудови виробництва, що неможлива без координації діяльності усіх ланок технологічного ланцюга і залучення великих фінансових ресурсів;
- лобіювання інтересів підприємств. Більш успішно це може зробити не одне підприємство, а їх група, що має спільні інтереси.

Відповідно до чинного законодавства господарські об'єднання поділяються на договірні та статутні. До договірних об'єднань законодавець відносить асоціації, кооперативи та корпорації, а до статутних – консорціуми і концерни.

Першим видом договірного об'єднання є асоціація. Вона створюється учасниками з метою координації їх діяльності, тобто узгодження дій стосовно визначення цін, освоєння ринків збуту, захисту інтересів своїх членів тощо. Координація не вимагає централізації управління підприємствами, які є членами асоціації. Саме тому правління асоціації не має права втручатись у виробничу та комерційну діяльність своїх членів.

Такі об'єднання підприємств створюють передусім за галузевою, територіальною або іншими ознаками з метою забезпечення спільних інтересів учасників на регіональному, національному або міжнародному ринку. Асоціація представляє інтереси своїх членів у відносинах із державними та недержавними організаціями. Вона розробляє економічні та юридичні прогнози, узагальнює та розповсюджує передовий досвід підприємств, відстоює право своїх членів, надає їм інформацію, скликає конференції, веде видавничу діяльність в інтересах асоціації тощо. Але головними в діяльності асоціації є функції виробничого характеру. До останніх належить координація виробничої діяльності між членами асоціації, поглиблення між ними кооперації, науково-технічного співробітництва, здійснення спільних підприємницьких проєктів тощо.

Другим видом договірного об'єднання закон визначає корпорацію. Особливістю цього виду договірного об'єднання підприємств є побудова діяльності корпорації на повній фі-

нансовій залежності від одного чи кількох її членів. Корпорації є досить розвинутою формою об'єднання, оскільки її діяльність ґрунтується на створенні системи управління, що відрізняється тісними фінансовими, організаційними, маркетинговими зв'язками між учасниками, функціонуванням розвитку управлінських структур на рівні об'єднання у цілому [5].

Корпорації посідають особливе місце серед великих підприємств і об'єднань. При цьому їх найбільш важливою і відмітною рисою є капіталотвірними функція, завдяки якій створюються передумови збільшення обсягу і ступеня використання обмежених ресурсів.

Корпорація – поширена в країнах з розвинутою ринковою економікою форма організації підприємницької діяльності, ознаками якої є наявність приватної власності, юридичного статусу та зосередження функцій управління в руках верхнього ешелону професійних керуючих (менеджерів), які працюють за наймом.

Кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування. Розрізняють декілька видів кооперативів:

- виробничий кооператив – кооператив, який створений за рахунок об'єднання фізичних осіб для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку;
- обслуговуючий кооператив – кооператив, який утворено шляхом об'єднання фізичних і/або юридичних осіб для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності. Обслуговуючі кооперативи надають послуги іншим особам в обсягах, що не перевищують 20 % загального обороту кооперативу;
- споживчий кооператив (споживче товариство) – кооператив, який утворено завдяки об'єднанню фізичних та/або юридичних осіб

для організації торговельного обслуговування, заготівель сільськогосподарської продукції, сировини, виробництва продукції та надання інших послуг з метою задоволення споживчих потреб його членів.

Правові, організаційні, економічні та соціальні основи функціонування кооперації в Україні визначає Закон України «Про кооперацію».

Консорціуми – тимчасові статутні об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети (спільне розміщення позики або здійснення єдиного промислового проекту).

Консорціум може створюватися для здійснення великого капіталомісткого проекту або для сумісного розміщення позики. У міжнародній торгівлі консорціуми створюються для сумісної боротьби за отримання замовлень. Усередині консорціуму ролі розподіляються так, щоб кожен учасник працював у тій сфері діяльності, де він досяг найвищого технічного рівня при найменших витратах виробництва.

Дії учасників координує лідер, який отримує за це відрахування. Кожен учасник готує пропозицію на свою частку поставок, з яких формується загальна пропозиція консорціуму. Консорціум несе солідарну відповідальність перед замовником.

При утворенні консорціумів його учасники повністю зберігають свою самостійність. Але в тій частині спільної діяльності, яка стосується реалізації цілей консорціуму, вони підпорядковані спільно створеному органу управління.

Концерни – статутні об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного чи групи підприємств. Об'єднання діють на основі договору чи статуту, що затверджують їх засновники або власники. Підприємства, які входять до складу зазначених організаційних структур, зберігають права юридичної особи.

Одна з найпоширеніших форм монополістичних об'єднань підприємств різних галузей – промисловості, торгівлі, банків тощо – на основі спільних виробничо-комерційних ін-

тересів, а часто й фінансової залежності від одного чи групи підприємств, які володіють більшою частиною акцій концерну.

Підсумовуючи зазначене вище, зауважимо:

1. Недержавні сільськогосподарські об'єднання в Україні мають пріоритетне значення і відіграють одну із вирішальних ролей у вирішенні господарських проблем.

2. Історичний досвід і аналіз сучасних аграрних відносин в Україні свідчать, що саме аграрний сектор є сприятливим середовищем для розвитку сільськогосподарської кооперації.

3. В умовах ринкових відносин виникає необхідність більш детального вивчення різних форм сільськогосподарських об'єднань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філіппов К. В. Сільськогосподарська кооперація України в 20-ті роки ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України». – Х., 1999. – 18 с.
2. Гаєцька-Колотило Я. З. Організаційно-правові форми сільськогосподарської кооперації в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / Гаєцька-Колотило Я. З. – К., 2003. – 198 с.
3. Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі у реформуванні економіки України на ринкових засадах [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 19 груд. 2000 № 1348/2000. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1348%2F2000>. – Назва з екрана.
4. Про сільськогосподарську кооперацію [Електронний ресурс] : Закон України від 17 лип. 1997 р. № 469/97-ВР. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=469%2F97-%E2%F0>. – Назва з екрана.
5. Правове становище господарських об'єднань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-works.com.ua/kursovi/pravo/238.html>. – Назва з екрана.
6. Колібаба Р. О. Дослідження стану аграрної галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=57447&catid=57141. – Назва з екрана.
7. Зіновчук В. В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США / В. В. Зіновчук. – К. : Логос, 1996. – 224 с.

УДК 331:316.4

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

І. О. Харічкіна

У ринкових умовах господарювання сучасні організації, в тому числі й системи споживчої кооперації, зіткнулися не тільки зі значною низкою внутрішніх економічних проблем (збитковість окремих видів діяльності, високий рівень морального та фізичного зносу основних фондів, низька рентабельність діяльності, продуктивності праці, високий рівень плинності кадрів тощо), але і зовнішніх (низька платоспроможність населення, високий рівень інфляції тощо). В цих умовах галузь, яка має високий потенціал розвитку,

як засвідчує світова практика господарювання, для реалізації економічних і соціальних цілей повинна самостійно віднайти резерви (зовнішні та внутрішні) не тільки з метою стабілізації фінансово-господарської діяльності, але й формування конкурентних переваг з урахуванням євроінтеграційних процесів і соціалізації економіки України.

Проблеми соціального розвитку підприємств і організації досліджувала низка вітчизняних і зарубіжних науковців: Н. Г. Веселова, М. Кизим, Н. Горелова, В. Гриньова, П. Спі-